

כּוֹפֵין אוֹתוֹ לְבָנוֹת בֵּית שַׁעַר וְדָלַת לְחֶצֶר; רָבֵן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: לֹא כָּל הַחֲצֵרוֹת רְאוּיוֹת לְבֵית שַׁעַר.

1. לשם מה צריך בית שער בנוסף לדלת?
הביאור – לפי רש"י, שבבית השער יושב השומר, שתפקידו להגן על בני החצר מפני 'היזק ראייה' של העוברים ושבים ברשות הרבים. הרמב"ן סבור שבית השער עצמו נועד לשמש חציצה מפני 'היזק ראייה' ולדלת יש תפקיד בטיחותי.

2. היזק ראייה – כאשר אנשים זרים מסתכלים על הנעשה בביתו או בחצרו של אדם – הדבר נחשב היזק בגלל ההפרעה לפרטיות או בשל חשש לעין רעה.

3. חוק המקרקעין, תשכ"ט-1969, 58א. (בעל דירה בבית משותף) חייב להשתתף בהוצאות הדרושות להחזקתו התקינה ולניהולו של הרכוש המשותף (חדר מדרגות, מקלט וכדומה) ולהבטחת השירותים המחוייבים על פי דין, או המקובלים על פי הנהוג.

- השווי בין העקרונות הקבועים על פי החוק כמחייבים לבין העקרונות הקבועים בשולחן ערוך.

כּוֹפֵין אוֹתוֹ – מחייבים אותו; דיירי בתים אחדים שדירותיהם נפתחות לחצר משותפת, רשאים לכוף את דעתם על אחד (או יותר) מהדיירים ולחייב אותו להשתתף בהוצאות, כדי – לְבָנוֹת בֵּית שַׁעַר – מבנה לפני שער החצר, שבדרך כלל יושב בו שומר – וְדָלַת – בין בית השער – לְחֶצֶר. מתקנים

אלה חשובים לאיכות החיים בחצר (מניעת היזק ראייה), או לביטחון הדיירים (מניעת גנבות).
רָבֵן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: לֹא כָּל הַחֲצֵרוֹת רְאוּיוֹת לְבֵית שַׁעַר – לא בכל חצר ראוי להתקין בית שער, אלא רק בחצרות הפתוחות לרשות הרבים, כדי שלא ייכנסו אליהן זרים.

בכל חברה, שונים האנשים זה מזה, לא רק בפרצופיהם אלא גם בדעותיהם, ברצונותיהם ובסדרי העדיפות שעל פיהם הם מתנהלים. כדי לאפשר חיים משותפים בחברה, יש אפוא הכרח לקבוע מערכת כללים שעל פיה יוכרעו מחלוקות. מהמשנה אנו למדים שיש לציבור דיירים בחצר משותפת זכות לחייב את כל הדיירים – גם את אלה המתנגדים – להשתתף במימון התקנת מבנים נחוצים בחצר. עיקרון זה מקובל בכל חברה דמוקרטית³. מהם גבולות הסמכות של ציבור הדיירים לכפות את רצונם? נעיין בהגדרות המובאות בשולחן ערוך בתשובה לשאלה זו.

שולחן ערוך, חושן משפט קסא, א

כּוֹפֵין זֶה אֶת זֶה לְבָנוֹת דָּלַת וּבֵית שַׁעַר לְחֶצֶר; וְכֵן כָּל הַדְּבָרִים שֶׁהַחֶצֶר צָרִיךְ לָהֶם צוֹרֵךְ גָּדוֹל, או הַדְּבָרִים שֶׁנִּהְיָוּ בְּבֵית הַחֶצֶר לְעֵשׂוֹתָם; אֲבָל שְׂאֵר הַדְּבָרִים, כְּגוֹן צִיּוֹר וְכִיּוֹר, אֵינּוּ כּוֹפְהוּ.

- על פי הדוגמה שבמשנה קבע רבי יוסף קארו, מחבר השולחן ערוך, שני עקרונות פסיקה כלליים לעניין החלטה משותפת המחייבת את דיירי החצר. – מהם העקרונות?
- באילו מצבים אי-אפשר לחייב דייר להשתתף בהוצאות ולפי המשפט האחרון במובאה מן השולחן ערוך?
- קבוצת שכנים החליטה להתקין מערכת נעילה חשמלית לדלת הראשית ומערכת אינטרקום. דייר אחד מתנגד. האם אפשר לכפות עליו להשתתף במימון המערכת? היעזרו במקור הבא:

הרב שמואל וזנר, שו"ת שבט הלוי ט, שא

ולפי מציאות של זמן הזה, שעיקר שותפות השכנים הוא בבית, ודרים הרבה יחד בבית אחד, והחצר משמש רק לדברים טפלים – לעניות דעתי נשתנה ההלכה. דהא בני אדם עושים היום עיקר עיסקם כל אחד בדירתו; ולא שייך כל כך ענין בית שער (כדי) להרחיק היזק ראייה.

ודלת – (מגינה) מפני הגנבים. אף על פי שכיום אין מניחים כל אדם כלי ביתו חוץ לדירתו בחדר המדרגות – מכל מקום הדלת (מהווה) שמירה, שלא יִכְנָסוּ, על כל פנים, גנבים בשטח הבית ממש, כנראה מן הניסיון; וגם כלים, כמו עגלות ילדים וכיוצא בזה – שכיחים מבחוץ. על כן, אם רואים שכנים (שצריך) לעשות דלת לבית – יכולים לכפות גם בזמן הזה.

- מה לדעתכם, יהיה הדין אם יחליטו הדיירים לשתול דשא בחצר? ומה אם ירצו השכנים לבנות שם מזרקה?

כּוֹפֵּין אוֹתוֹ לְבָנוֹת לְעִיר הוֹמָה וּדְלָתִים וּבְרִיחַ;
רָבֵן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: לֹא כָּל הָעֵינִירוֹת רְאוּיוֹת לְחוֹמָה.
כִּמָּה יֵהָא בְּעִיר וַיְהִי כְּאֲנָשֵׁי הָעִיר? שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי הֶדֶשׁ.
קָנָה בָּהּ בֵּית דִּירָה – הָרִי הוּא כְּאֲנָשֵׁי הָעִיר מְיָד.

1. שוודדים – ולא אויבים בנפש,
המאיימים על חיי התושבים.
במשנה מדובר על הגנה על הרכוש.

כּוֹפֵּין אוֹתוֹ – תושבי העיר כופים את דעתם על
אחד (או יותר) מהתושבים ומחייבים אותו
להשתתף בהוצאות כדי – לְבָנוֹת לְעִיר הוֹמָה –
להגנה מפני שוודדים, וּדְלָתִים – ושערים לחומה –
וּבְרִיחַ – לנעילת השערים.
רָבֵן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: לֹא כָּל הָעֵינִירוֹת –
הנמצאות בכל מקום שהוא – רְאוּיוֹת לְחוֹמָה –
זקוקות לחומה, אלא רק ערים הסמוכות לגבול
עם אויב.
כִּמָּה יֵהָא בְּעִיר – כמה זמן צריך אדם לגור בעיר –
וַיְהִי כְּאֲנָשֵׁי הָעִיר – כדי שייחשב כאזרח, החייב
להשתתף בהוצאות לבניית החומה, ולא כאזרח
או כתושב ארעי, שאינו חייב בכל החובות
האזרחיות בעיר? שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי הֶדֶשׁ – שנה. השנה
נמנית מיום בואו לשבת בעיר ולא מראש השנה.
קָנָה בָּהּ בֵּית דִּירָה – אם אינו גר בשכירות, אלא
קנה את הבית שהוא גר בו – הָרִי הוּא – נחשב –
כְּאֲנָשֵׁי הָעִיר מְיָד – ומוטלים עליו כל החובות
החלים על יתר אנשי העיר.

2. תיקון העולם – תיקון מצב
חברתי פגום; חתייה לתקינות
החיים – במשפחה, ברווחת
העניים, במסחר, ועוד.

לעיתים, קיום מופלג של הלכה, או
מצווה עשוי לעורר בעיה. למשל,
מסירות מופלגת לפדיון שבויים
עלולה לעודד חטיפת שבויים.
בדומה לכך, נומקו הלכות שונות
בצורך להתגונן מפני רמאים,
גזלנים וחמסנים. הלכות רבות של
'תיקון העולם' רוכזו במשנה,
מסכת גטין פרקים ד-ה.

3. זכותו של רוב לכפות את דעתו
חלה כאשר מתקיימים שני תנאים:

א. יש בדבר "צורך גדול", או
"תקנה מוחלטת".

ב. סיפוק הצורך, למשל בניית
חומה, אפשרי רק באמצעות פעולה
ציבורית.

לעומת זאת, בכל עניין שהפרט
יכול לעשותו בעצמו, אין לרוב
זכות לכפות את דעתו על המיעוט.

נקבע במשנה שכופים את אזרחי העיר לממן הוצאות לצורכי ביטחון העיר. לכאורה, מדובר במשנה
בהחלטה שהתקבלה על ידי רוב האזרחים, והיא מחייבת גם את המיעוט.

כאן עולה שאלה עקרונית: מהם גבולותיה של סמכות הרוב? האם בכל נושא שבעולם מחייבת החלטת
הרוב את המיעוט?

ה"חזון איש" (ובא בתרא, ה) הבחין בין שלוש רמות חשיבות בעניינים שבהם עלולה להתעורר מחלוקת
בין אזרחי העיר. ההבדלים בין רמות החשיבות הם הקובעים את גבולות סמכות הרוב לכפות את
החלטותיו על המיעוט.

א. בעניינים הקבועים בדין

אין צריך לזה הסכמת הציבור, אלא (גם) יחיד כופה את הציבור.

ב. דבר שאינו מן הדין, אבל הסכימו עליו רוב הציבור, ויש בו משום תיקון העולם;²
יש לרוב סמכות לכפות את דעתו על המיעוט.³

ג. בעניינים שאינם חיוניים

הרוב אינו מוסמך לכפות את החלטותיו על המיעוט.

(אלא רק) אם הסכימו כולם – הרי הסכמתם קיימת.

• מהם לדעתכם העניינים החיוניים הקבועים בחוק, המחייב את כל הערים במדינה?

• לאיזו רמה (מן השלוש לעיל) שייכת ההלכה במשנה שלנו: "כופין אותו לבנות לעיר חומה"?

• הביאו דוגמאות לשמירה על זכויות המיעוט לפי העיקרון שברמה ג.

גמרא: לְמִימְרָא, דְּבֵית שַׁעַר – מַעְלִיּוֹתָא הִיא;
 וְהָא הֵהוּא חֲסִידָא, דְּהָהוּ רָגִיל אֱלִיהוּ דְּהָהוּ מְשַׁתְּעֵי בְּהַדְרִיה;
 עֲבַד בֵּית שַׁעַר – וְתוּ לָא מְשַׁתְּעֵי בְּהַדְרִיה!
 לָא קְשִׁיא: הָא – מְגוּאֵי, הָא – מְבַרְאֵי.
 וְאֵי בְּעֵית, אֵימָא: הָא וְהָא מְבַרְאֵי;
 וְלָא קְשִׁיא: הָא – דְּאֵית לִיה דְּלֵת, הָא – דְּלֵית לִיה דְּלֵת.

1. מגואי... מבראי – רש"י מפרש בדרך אחרת, שכאשר בית השער הוא מבפנים – העני עומד בחוץ, ומשם קולו לא יישמע. אנו פירשנו לפי רוב הראשונים, בשל הקושי שגורם פירוש רש"י בהבנת המשך הגמרא (ראו תוספות, ד"ה "ואי").

הָא – זֶה, בֵּית הַשַּׁעַר שֶׁבְּמִשְׁנָה, בְּנוֹי – מְגוּאֵי – מִבְּפָנִים, בְּתוֹךְ הַחֲצָר, לְפָנִים מֵהַשַּׁעַר עֲצָמוּ. הָעֵנִי יִכּוֹל לְהִגִּיעַ אֶל פֶּתַח הַחֲצָר וּמִשָּׁם יִשְׁמְעוּ דִּירֵי הַחֲצָר בְּקוֹלֹת אֶת קוֹלוֹ. הָא – זֶה, בֵּית הַשַּׁעַר שֶׁבְּסִיפּוֹר אֱלִיהוּ, בְּנוֹי – מְבַרְאֵי – מִבְּחוּץ, מִחוּץ לַשַּׁעַר הַחֲצָר. בֵּית שַׁעַר כִּזֶּה אֲכֵן מוֹנֵעַ מֵהֶעֱנִיִּים לְהִגִּיעַ אֶל פֶּתַח הַחֲצָר וַיִּתְּכֵן שְׂאֲנֵשֵׁי הַחֲצָר לֹא יִשְׁמְעוּ אֶת קוֹלָם.

תִּירוּץ שְׁנֵי: וְאֵי בְּעֵית, אֵימָא – וְאִם תִּרְצֶה, אִמּוֹר. הֲצַע תִּירוּץ נוֹסֵף: הָא וְהָא – זֶה וְזֶה, בְּשְׁנֵי הַמְקוּרוֹת (בְּמִשְׁנָה וּבְסִיפּוֹר אֱלִיהוּ) מְדוּבָר בְּבֵית שַׁעַר הַבְּנוֹי – מְבַרְאֵי – מִבְּחוּץ, מִחוּץ לַשַּׁעַר הַחֲצָר – וְלָא קְשִׁיא – וְלֹא קֶשֶׁה, אֲפֹשֶׁר לֹמַר שְׂאֵין סְתִירָה בֵּין שְׁנֵי הַמְקוּרוֹת: הָא – זֶה; בְּסִיפּוֹר אֱלִיהוּ מְדוּבָר בְּבֵית שַׁעַר – דְּאֵית לִיה דְּלֵת – שִׁישׁ לוֹ דְּלֵת, הַמוֹנֵעַת מֵהֶעֱנִיִּים לְהִתְקַרֵּב לְפֶתַח הַחֲצָר, וְלִכְּן הַקְּפִיד אֱלִיהוּ עַל הַחֲסִיד וְחָדַל מִלְּשׁוּחַח עִימוֹ. הָא – זֶה; בְּמִשְׁנָה מְדוּבָר בְּבֵית שַׁעַר – דְּלֵית לִיה דְּלֵת – שְׂאֵין לוֹ דְּלֵת וְהֶעֱנִיִּים יִכּוֹלִים לְהִיכַנֵּס לְתוֹכוֹ, לְקַרְוֵא וּלְבַקֵּשׁ נְדָבָה, וְאֵין כָּאֵין מְקוֹם לְהַקְּפִיד בְּגַלְל בְּנֵיית בֵּית הַשַּׁעַר.

הגמרא מציגה סתירה בין מסקנה העולה מהמשנה לבין מסר המשתמע מסיפור האגדה, סיפור אליהו.

לְמִימְרָא – (כְּלוּמַר, מִדִּין הַמִּשְׁנָה מִשְׁמַע – דְּבֵית שַׁעַר – שׁוֹבְנֵיית) בֵּית שַׁעַר בַּחֲצָר – מַעְלִיּוֹתָא הִיא – מַעֲלָה הִיא, תִּיקוֹן מְקוּבֵּל וְרֵאווִי הוּא; עַל כֵּךְ מְבִיאָה הַגְּמָרָא מְקוֹר סוֹתֵר: וְהָא הֵהוּא חֲסִידָא – וְהִי מַעֲשָׂה בְּאוֹתוֹ חֲסִיד – דְּהָהוּ רָגִיל אֱלִיהוּ דְּהָהוּ מְשַׁתְּעֵי בְּהַדְרִיה – שֶׁהִיא רָגִיל אֱלִיהוּ הַנְּבִיא שֶׁהִיא מְדַבֵּר אֵתוּ; כְּלוּמַר, הַחֲסִיד הִיא בְּדֶרְגָה רוּחֲנִית גְּבוּהָה וְזִכָּה לְגִילוֹי אֱלִיהוּ בְּאוֹפֵן תְּדִיר. יוֹם אֶחָד – עֲבַד בֵּית שַׁעַר – עָשָׂה בֵּית שַׁעַר; הַחֲסִיד בָּנָה בֵּית שַׁעַר לַחֲצָרוֹ – וְתוּ לָא מְשַׁתְּעֵי בְּהַדְרִיה – וְשׁוֹב לֹא דִּיבַר אֵתוֹ אֱלִיהוּ. אֱלִיהוּ הִפְסִיק לְהִיגְלוֹת אֱלִיּוֹ מִשׁוּם שֶׁבָּנָה בֵּית שַׁעַר, הַמְּפָרִיעַ לְעֵנִיִּים לְעִמּוּד בְּפֶתַח הַחֲצָר וּלְבַקֵּשׁ נְדָבָה. מִשְׁמַע מְכָאֵן, בְּנִיגוּד לְמָה שֶׁמִּשְׁתַּמֵּעַ מֵהַמִּשְׁנָה, שֶׁבְּנֵיית בֵּית שַׁעַר אֵינָה מַעֲשָׂה מְקוּבֵּל וְרֵאווִי!

מתרצת הגמרא, תירוץ ראשון: לָא קְשִׁיא – לֹא קֶשֶׁה, אֵין סְתִירָה הַכְּרַחֲתִית בֵּין הַמְקוּרוֹת, כִּי אֲפֹשֶׁר לְפָרֵשׁ שֶׁבְּכָל אֶחָד מֵהֶם מְדוּבָר בְּמִצַּב שׁוֹנָה:

2. המתח בין ההשקפות הללו יתבטא בצורות שונות במהלך כל הסוגיה.

3. כיצד מתבסס ה"חפץ חיים" על הסוגיה שלפנינו כדי לנמק את התנגדותו להצעת הפרנסים?

מהקושיה שבתחילת הסוגיה עולה מתח בין השקפה 'חסידי' אידיאלית (בסיפור על אליהו) לבין הכרה בצרכים המעשיים של בני החצר (במשנה).

נקודת המוצא של אליהו היא כי על החסיד לדאוג תחילה לצורכי העניים, ואילו נקודת המוצא של המשנה (לפי פשוטה) היא כי יש לכבד את רצון הדיירים לשמור על פרטיותם? בתירוץ המובאים בגמרא מוצעות דרכים שונות של שילוב בין שתי ההשקפות.

• כיצד מיישבת הסוגיה את המתח בין שתי ההשקפות המנוגדות?

• האם יש בדרך זו ויתור מוחלט על אחת מן ההשקפות?

ה"חפץ חיים" (בספר אהבת חסד, יז, עמוד לו) מספר כי פרנסי הקהילה בעירו רצו שבעלי הבתים יתרמו רק לקופה מרכזית, כדי לתמוך באנשים ש'ירדו מנכסיהם', בעת משבר. הפרנסים ביקשו למנוע מעניים לחזר על הפתחים, מתוך חשש שבעלי הבתים לא יוכלו לתרום גם לקופה.

ואולם, ה"חפץ חיים" התנגד לכך, בטענה שהתמיכה ב'יורדים' אינה פוטרת את הבריות מחובת צדקה לעניים. הוא הסתמך על הסוגיה שלנו, בה מנומקת ההתנגדות לבניית בית שער לחצר משום 'שעל ידי זה לא ישמע קול העניים הצועקים מבחוץ'³.